

Het Jodenrijtje lag bijna verscholen tussen het drukke markt- en straatgevoel. En juist dat onopvallende karakter bood de bewoners nogal eens voordelen, met name wanneer men een goed heenkomen moest zoeken. (Toen men enkele jaren geleden het straatje voor het publiek wilde afsluiten, waren 2 kleine hekjes al voldoende.)

Wanneer men door het kleine poortje aan de gracht het Jodenrijtje in wandelde, stond men al gauw voor de „rij“ al genoemde „cameren“ of huisjes, die van hout waren opgetrokken en vaak eigen kleine groene erfjes en tuintjes hadden. Het waren er ongeveer 12. Hier woonden de joodse gezinnen, die zich waarschijnlijk door het verplicht dragen van de zogenaamde jodenhoed of door een ander kledingstuk van de rest van de burgers onderscheidden. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Nijmegen, vormden de Joden hier een vrij kleine groep.

Om een goede indruk van het geheel te krijgen moet men zich voorstellen, dat eeuwen geleden in Utrecht de meeste straten en pleinen nog niet geplaveid waren. Soms moest men letterlijk tot aan de knieën door de modder waden. Dit gold zeker ook voor het Jodenrijtje. Bovendien moet men er op bedacht zijn, dat de houten „cameren“ bij brand net zo kwetsbaar waren als de vele met riet of stro gedekte huizen. De later aangelegde brandtrap naar de werf tegenover het Jodenrijtje is er tot op heden het bewijs van, dat men snel over bluswater wilde beschikken, zoals ook op veel plaatsen elders langs de Utrechtse grachten. 4)

De Joden hebben het ook in Utrecht niet gemakkelijk gehad. Om ons tot de 14e en 15e eeuw te beperken volgt hier ter toelichting de tekst van het besluit van de raad der stad van dinsdag St.Katrinenvond 24 november 1444 om de Joden uit de stad Utrecht te verbannen.

„Sleten ende overdroegen scepen, rade ende oudermans dat gene Joden, Jodinnen off hoir goede binnen der stadt ofte statvrijheit comen off wesen en sellen, noch ergent, dair die stat bewijnt heeft. Ende quamen zij hier(e)nboven dair in, so soude men se in vangenisse leggen ende hoir goeden houden ter tijt toe sij beteringe dair off gedaen hadden, tottes raets goetduncken.“ 5)

Duidelijk blijkt, dat het hier vooral om de handeldrijvende joden en jodinnen ging en ook om hun koopwaren. Wat zij verdiend en in bezit hadden zou worden geconfisceerd tot zij genoegdoening gegeven hadden. Na het verbod van 1444, werden de joden omstreeks 1480 weer in de stad toegelaten.

Wat er in de latere jaren met het Jodenrijtje gebeurd is komt in het kort op het volgende neer. In 1629 waren er 18 „cameren“ in het straatje. 6) In de 18e eeuw nam het aantal toe tot 29, meestal door eenvoudige arbeidslieden bewoond. 7) De kadastrale kaart van 1813 8) vermeldt aan de oostzijde 13 woningen en de Franse opgave van dat jaar 9) rekent er de 4 nog bij, die als woning geen dienst meer deden. De huisjes werden later veelal bij de percelen getrokken, waarachter zij gelegen waren; soms werden zij als magazijn of als achteruitgang gebruikt.

Thans zijn alle „cameren“ gesloopt. Boven de ingang herinnert slechts een naambordje nog aan het enige jodenbuurtje, dat de stad Utrecht heeft gekend.

H. W. Versteeg
A. Graafhuis

Noten:

- 1) dr. mr. S. Muller Fz., Schetsen uit de middeleeuwen I, blz. 169
- 2) Bewaarde archieven der stad Utrecht, I, nr. 387
- 3) Jac. Zwarts, Synagogen te Utrecht in: Feestboekje van de inwijding der Utrechtse Synagoge op 14 dec. 1926
- 4) N. van der Monde, Straten, pleinen en stegen van Utrecht, III, blz. 45
- 5) Archief der stad Utrecht I, nr. 13 (des Raads dagelijks boek 1444, fol. 122)
- 6) Archief der stad Utrecht, II, nr. 1166 (Ligger van het huisgeld in de acht kwartieren van de stad. 1629)
- 7) Archief der stad Utrecht, II nr. 643 (Ligger van de klepgelden in de verschillende gedeelten van de acht compagniën der stad). 1777 en nr. 1185 (Ligger van de haardsteden in de stad en de Bemuurde weerd. 1715)
- 8) Topografische atlas Rijksarchief Utrecht, nr. 14 bis (Kaarten van 1813, sectien C. Mariaplaats 1e blad)
- 9) Archief der stad Utrecht III, nr. 613 (Controle Nominatif des habitants de la ville d'Utrecht et de la banlieu, 1813.)

Vredenburgse Varia (2)

Dat er in de 16e eeuw nog vrij noordelijk wijn verbouwd werd, is wel bekend. Dat de kloosterlijke wijnbouw van het Catharijne Convent gewoon voortgezet werd, nadat ter plaatse het kasteel Vredenburg verrezen was, blijkt uit de volgende post van de bouwreke-

ning van 1532 (R.A.U. Rechterlijke Archieven 386-1 fo 33r.):

Anthonis Pouwelsz., mandemaecker binnen Utrecht, ... Noch voor de gardenier om die wijngaert te binden bloemen gelindt ende anders, mit acht bossen

latten, vier bossen platte latten ende teen, tsamen XXIII s. . . .

Een heel wat minder lieflijk aspect van het kasteel komt naar voren uit de rekeningpost met betrekking tot Willem van Renen, sloetmaker binnen Utrecht, (R.A.U. Rechterlijke Archieven 386-2, Ao 1534, fo 18r.): *Noch elff crammen over die grundelen van de grundelsloeten, mit (= benevens) een grundelsloeten daer men die gevangen binnen die poerte t'eeten doer geeft, mit zijn hexelen ende anders daertoe dienende, tsamen tot XXI s.*

In de hoofdboort bevond zich de gevangenis compleet met het voor een dergelijke ruimte klassieke etensluikje! In latere rekeningen zullen regelmatig posten voorkomen die betrekking hebben op het onderhoud van gevangenen. Ongebruikt bleven gevangenis en luikje kennelijk niet, maar of er ooit producten uit de bovenvermelde wijngaard doorgegeven werden . . . ?

T. J. Hoekstra

Floris V, eerste bouwer aan Europese ruimte

Van 11 t/m 31 juli 1977 wordt door de Stichting Comité Oud Muiderberg in de Oranje Nassau-school aan de Graaf Florislaan in Muiderberg een bijzondere zomertentoonstelling ingericht. Aanleiding tot een tentoonstelling over Graaf Floris V (27 juni 1296 bij de Muiderberg vermoord) is het gegeven dat volgens de moderne geschiedenis-visie deze graaf een der eersten is geweest, die zich als ideaal stelde een verbond van landen, waarbinnen de handel en het personenverkeer zich vrij en ongehinderd door tolgrenzen zou kunnen ontwikkelen. Als Duits leenheer verbond hij zich met zowel de Engelse als de Franse koning om dit te bereiken, zeer tegen de zin van andere Hollandse heren en graven. Op het hoogtepunt van zijn streven, op 40-jarige leeftijd, en na een als verzoening bedoelde feestmaaltijd met zijn rivalen werd hij uitgenodigd mee ter valkenjacht te gaan, waarbij hij gevangen werd genomen, enkele dagen later gevolgd door een gewelddadige dood, toen Muiderberger en Naarder boeren en burgers „hun“ graaf wilden bevrijden.

De moord op Der Keerlen God - zoals zijn rivalen Floris V hebben genoemd - is bij alle Nederlanders vanaf de lagere schooljaren bekend. Maar dat er jaarlijks

tientallen Engelse, Franse en Duitse geleerden en historici een soort pelgrimage naar het dorp Muiderberg maken is tot nu toe aan veler aandacht ontsnapt.

Op de tentoonstelling zal men een volledig overzicht krijgen van de fantasieën van eeuwenoude artisten. De beroemde collectie historieprenten „Atlas van Stolk“ uit Rotterdam zal al haar afbeeldingen uit de 16de, 17de, 18de en 19de eeuw in speciale passepartouts beschikbaar stellen voor deze expositie. Niet alleen geïnteresseerden in de historische feiten, maar ook kunst-historici zullen bij deze eenmalige opstelling van afbeeldingen over één feit hun hart kunnen ophalen!

Uit de incunabelen-collectie van de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag komt bovendien het enigst bekende exemplaar van de eerste uitgave-in-druk van Melis Stoke's levensbeschrijving van graaf Floris. Het geheel wordt nog verduidelijkt door de middeleeuwse wapens, waarmee de graaf 21 wonden werden toegebracht (die dodelijk zouden zijn). Het Koninklijk Nederlands Legermuseum te Leiden staat in bruikleen originele stukken af.

Boekenschouw

RECTIFICATIE

Vorige maand bespraken wij in de Boekenschouw de tweede map met tekeningen van C. J. Th. Schut. Omdat hierbij vergissingen gemaakt zijn m.b.t. de plaatsen waar dez map verkrijgbaar is, volgen hier de juiste adressen.

Gemeentesecretariën van Bunschoten, Eemnes, Leusden en Soest.

In Baarn op het gemeentehuis en bij de V.V.V.

In Amersfoort bij de Dienst voor Geldverkeer en Administraties, Eemstraat Oost 48, bij het museum Flehite en bij de V.V.V.

Bovendien is de map in Utrecht verkrijgbaar bij het secretariaat van het Provinciaal Comité Utrecht Monumentenjaar 1975, Paushuize, Kromme Nieuwegracht 49 te Utrecht.